

Noćne vještice – zaboravljene sovjetske junakinje Drugoga svjetskog rata

Sovjetski je Savez Drugi svjetski rat dočekaao nespreman. Zapovjedni je vojni kadar bio u rasulu od velikih Staljinovih čistki, a sam je Staljin vjerovao da ga Njemačka neće napasti zbog pakta o nenapadanju koji je potpisan krajem kolovoza 1939. godine. Kada je rat započeo, velika je većina sovjetskih zrakoplova uništena dok su još bili na ratnim zračnim lukama u hangarima. Trebalo je proći nekoliko mjeseci da se Sovjetski Savez oporavi od početnog šoka i prebaci industriju iza Urala kako bi se posvetila vojnim potrebama. Žene su se sve više počele uključivati u rat radeći u sovjetskoj industriji, no neke su žene željele napraviti više. Jedna od njih je Marina Raskova, žena koja je zaslužna za osnivanje ženskih letaćkih pukovnija u Sovjetskom Savezu za vrijeme Drugoga svjetskog rata. Nakon uvodnog dijela o početku operacije Barbarossa te o stanju sovjetskog ratnog zrakoplovstva, prije i za vrijeme Drugoga svjetskog rata, u radu će se prikazati 588. noćna bombarderska pukovnija, koju su njemački vojnici prozvali Noćnim vješticama (die Nachthexen).

Ključne riječi: Drugi svjetski rat, operacija Barbarossa, sovjetsko ratno zrakoplovstvo, Noćne vještice, pukovnija, žene

1. Uvod – početak nacističke agresije

Nakon početnih uspješnih ratnih pohoda u Poljskoj i zapadnoj Europi, Hitler je svoje snage odlučio okrenuti prema istoku i Sovjetskom Savezu. No, prije toga je Staljin odlučio okupirati baltičke države te Besarabiju i sjevernu Bukovinu u Rumunjskoj. Između te dvije moćne diktature vladali su savršeni prijateljski odnosi koji su trajali još od sklapanja Molotov-Ribbentrop pakta,¹ a koji je potpisan 23. kolovoza 1939. godine, netom prije njemačke agresije na Poljsku. Nakon pada Francuske, dio se njemačke vojske

počeo prebacivati na područja prema istoku. Sam je Winston Churchill upozoravao Staljina da se treba bojati mogućeg njemačkog napada te moguće njemačke prevlasti u Europi, no Staljin se na to nije obazirao i nije smatrao da postoji mogućnost da bi jedna europska zemlja mogla okupirati Europu. Zapanjujuće je i neshvatljivo da je Staljin odbijao svaku mogućnost njemačkog napada. Naravno, Staljin tada nije mogao znati kako Hitler razmišlja, no dotadašnje Hitlerovo ponašanje, njegovi poznati planovi te munjevite pobjede na zapadu trebale su biti dovoljno upozorenje da je Sovjetski Savez idući na redu (Shirer, 1977: 233-237).

Međutim, iako Staljin nije želio priznati da će doći do napada na Sovjetski Savez, ne može se reći da ništa nije poduzeo o tom pitanju. Još je za vrijeme njemačkog prodora na Francusku u lipnju 1940. godine donio odluku za formiranje velikih oklopnih jedinica, korpusa, svaki od dvije oklopne divizije s 315 tenkova te motorizirane divizije. Sovjetski je Savez imao i vlastite planove napada na Njemačku. Prvi je plan napravio Glavni stožer u jesen 1939. godine, no taj je plan u sljedećim mjesecima promijenjen. Idući je plan dovršen 18. rujna 1940. godine te je isplaniran napad s dvije armije s 25 divizija, od kojih su dvije bile oklopne, i s dvije brigade prema sjeveru u smjeru Olsztyna.² Za to je vrijeme Njemačka u svom dijelu Poljske imala jedva 28 divizija, no Staljinov je Glavni stožer smatrao da se tamo nalazi 243 divizije, što je zahtijevalo još više ljudstva. Navedeni su planovi promijenjeni na proljeće 1941. godine te je novi plan predviđao glavni napad prema Brest-Litovsku i jugu Poljske. Taj sovjetski plan mobilizacije pokazuje njihovu oduševljenost snagom i brzinom njemačke vojske (Wołoszański, 2013: 175-176).

Što se tiče njemačkih planova za napad na Sovjetski Savez, još je 29. srpnja 1940. godine njemački general i vođa operacijskih snaga Alfred Jodl na časničkoj konferenciji izjavio da Hitler planira napasti Sovjetski Savez. Taj je plan potvrdio i sam Hitler svojim glavnim generalima dva dana kasnije. Zanimljivo je da je već 18. prosinca iste godine izdao direktivu broj 21 pod naslovom: *Operacija Barbarossa*.³ Sam se datum napada na Sovjetski Savez mijenjao. Naime, napad je trebao započeti u svibnju 1941.

1 Službeni naziv spomenutog pakta jest: *Pakt o nenapadanju i prijateljstvu između Njemačke i Saveza Sovjetskih socijalističkih Republika*. Potpisali su ga sovjetski ministar vanjskih poslova Vjačeslav Mihajlovič Molotov i njemački ministar vanjskih poslova Joachim von Ribbentrop. Osim sklopljenog dogovora o nenapadanju, dogovorena je i trgovinska razmjena između dviju moćnih država, gdje je posebice profitirala Njemačka zbog nafte i sirovina do kojih je imala otežan pristup uslijed britanske vojne blokade, a Sovjetski je Savez lakše dolazio do moderne tehnologije.

2 Grad u sjeveroistočnom dijelu Poljske poznatom kao *Područje tisuće jezera*.

3 Zanimljivo je da je prodor na Sovjetski Savez trebao nositi ime *Fritz*, no kasnije je to ipak promijenjeno u *Barbarossa*.

godine kako bi što lakše bilo zauzeti Moskvu i Lenjingrad prije prvog zimskog snijega. Ipak, napad je odgođen zbog talijanskih teškoća u Grčkoj te zbog državnog udara u Jugoslaviji koji je u konačnici rezultirao okupacijom same Jugoslavije. Dana 22. lipnja 1941. godine, njemački je ambasador u Moskvi, Werner von der Schulenburg predao Vjačaslavu Molotovu notu s nagovještajem rata. Potonji ju je bez riječi uzeo, pljunuo na nju te ju poderao, a svojim je stražarima naredio da njemačkog ambasadora izvedu kroz stražnja vrata (Sulzberger, 1971: 249). Zanimljivo je da su već sredinom studenog 1940. godine započela operativna planiranja vrhovništva *Luftwaffe*.⁴ U međuvremenu su radne jedinice ratnog zrakoplovstva pripremale takoreći primitivne zračne luke u okupiranoj Poljskoj da ih dovedu do njemačkih mjerila za operacije u svim vremenskim uvjetima (Price, 1977: 69-70). Prije nego je mogao napasti Sovjetski Savez, Hitler je morao osigurati svoje južne granice, odnosno morao je vojno djelovati zbog nepovoljne situacije na Balkanu. Italija je, bez toga da je upozorila Njemačku, napala Grčku, no Grci su se uspješno branili, čak su zaprijetili talijanskim posjedima u Albaniji. Hitler je svoje interese na Balkanu osigurao priključenjem zemalja u regiji Trojnom paktu. Jedna od tih zemalja bila je i Jugoslavija, no državnim udarom 27. ožujka 1941. godine srušena je vlada koja je potpisala sporazum o pristupanju u Trojni pakt, zbog čega je Hitler odlučio vojno intervenirati protiv Jugoslavije i Grčke (Spajić, 2005: 52-53).

U 3 sata i 15 minuta 22. lipnja 1941. godine njemačka je vojska prešla rijeku Bug i napala sovjetske vojnike kojima je bilo naređeno da ne odgovaraju ni na kakve provokacije. Staljin je za početak napada saznao vrlo rano te je bio u velikom šoku tako da je tek 3 sata poslije samog napada, naredio protunapad. Ostatak dana proveo je sa svojim političkim i vojnim vođama raspravljajući o poduzimanju mogućih vojnih akcija. Također, od početka napada zagovarao je ideju da Crvena armija mora izvršiti protunapad i zauzeti područje zapadno od Sovjetskog Saveza. No zadatak je bio vrlo težak zbog veličine i jačine njemačke vojske te visokog morala, samopouzdanja, organizacije te visoke razine tehnologije koju su Nijemci posjedovali (Service, 2014: 268-269). Sovjetski su se vojnici hrabro borili, no bili su vrlo loše opremljeni, obučeni te jako loše vođeni, tj. bez stalne i pouzdane opskrbe te zaleđa. Prema nekim procjenama, samo u prvih osam sati njemačko je ratno zrakoplovstvo uništilo 1200 sovjetskih zrakoplova, postičući tako potpunu prevlast u zraku uzduž cijelog istočnog bojišta. Tijekom tri tjedna borbe, njemačka je vojska ušla 600 kilometara unutar Sovjetskog Saveza. Nijemci su napredovali dotad neviđenom brzinom prema istoku (Wołoszański, 2013:

4 Njemačko ratno zrakoplovstvo.

178). U prvih šest mjeseci tzv. „Velikog domovinskog rata“, njemačka je vojska zarobila tri milijuna ljudi. Sovjetski je Savez, osim gubitka u ljudstvu, pretrpio velike gubitke u industrijskim sektorima te poljoprivrednim resursima (Service, 2014: 269). Njemačko se napredovanje na tisuću šest stotina kilometara dugom frontu od Baltičkog do Crnog mora odvijalo, kako je to izrekla njemačka vrhovna komanda *planmäßig*, odnosno točno prema planu (Shirer, 1977: 314). Takvo uspješno njemačko napredovanje natjeralo je Staljina da prvo 16. kolovoza 1941. godine izda naredbu br. 270 kojom se zabranjuje svakom vojniku Crvene armije da dopusti svoje zarobljavanje, a godinu dana nakon toga, točnije 28. srpnja 1942. godine je izdao naredbu br. 227⁵ kojom zabranjuje povlačenje, čak i ono privremeno (Service, 2014: 272).

2. Sovjetsko ratno zrakoplovstvo prije početka *Barbarosse*

Prvi je svjetski rat pokazao važnost zračne nadmoći za dobivanje rata. Kako se svijet bližio novom sukobu, tako se i ratno zrakoplovstvo sve više razvijalo te se može reći da je velik broj najznačajnijih zrakoplova Drugoga svjetskog rata nastao prije samog rata. Osim Njemačke i Velike Britanije koje su 30-ih godina prošlog stoljeća razvile odlične lovačke zrakoplove poput onih koji su se borili u bitci za Britaniju, *Supermarine Spitfire* i *Messerschmitt Bf.109*. Sovjetski je Savez razvijao vlastite lovačke zrakoplove, no ne na takvoj visokoj tehnološkoj razini. Još krajem 1933. godine Sovjeti su razvili lovački zrakoplov *Polikarpov I-16*. Bio je to prvi jednokrilni lovački zrakoplov s konzolnim samonosivim krilom i potpuno uvlačivim stajnim trapom te dobrih letnih svojstava. U tom su razdoblju dvokrilni i trokrilni zrakoplov već bili na zalasku svoje slave te je osmišljavanje takvog jednokrilnog lovačkog zrakoplova *I-16* postavilo sovjetsku zračnu industriju uz bok s njemačkom, američkom i britanskom, a tu će poziciju, može se reći, zadržati do danas (Jurilj, 2014: 96-98). Zanimljivo je da su tijekom Španjolskog građanskog rata udarnu silu Republikanskih zračnih snaga činili sovjetski lovački zrakoplovi *Polikarpov I-15* i *I-16* te bombarder *Tupolev Tu-2* (Jurilj, 2014: 115).

Što se tiče zračnih doktrina koje su se razvijale prije Drugoga svjetskog rata treba spomenuti da je tijekom formiranja vojne zračne doktrine Crvene armije

5 Naredba je još poznata pod nazivom *Ni koraka nazad*, odnosno na ruskom *Ni shagu nazad*. Zapovijed je točno opisivala kako će sve kukavice i izdajice biti uništene na licu mjesta. Niti jedan vojnik nije se smio povući, osim ako to nije naredilo vrhovno zapovjedništvo. Naziv je te naredbe postao glavni slogan sovjetskog tiska u ljeto 1942. godine, netom prije bitke za Staljingrad.

ili na ruskom *Raboche-Krestjanskoj Krasnoj Armii*⁶ bilo ponuđeno više gledišta u kojem se smjeru sovjetsko ratno zrakoplovstvo trebalo razvijati. Prvo su se pokušali bazirati na formiranje zasebnih flota bombardera, a jedan od prvih zračnih teoretičara koji je to zagovarao u svojim člancima bio je general Aleksandr N. Lapchinsky. Međutim, kasnije je odbacio te ideje te je zagovarao formiranje *zračnih vojski* koje su trebale služiti kao potpora snagama na zemlji. Drugi general koji je zagovarao korištenje zasebnih flota bombardera bio je general Khirpin, što je dovelo do velikog povećanja bombardera tijekom sredine 1930-ih. Naravno, nikako se ne smije zaboraviti na sovjetskog maršala Mikhaila Tukhachevskog i njegovu teoriju *duboke operacije*. On je zagovarao korištenje lakih bombardera i jurišnih zrakoplova koji su trebali pripremiti teren za nadolazeće napadačke vojnike, ublažiti logističke pravce obrambenih snaga te uništiti rezerve u njihovoj pozadini. Ta nam činjenica govori da maršal Tukhachevski nije na zrakoplovstvo gledao kao na pomoćnu ili zasebnu granu vojske, već kao dio jedne velike cjeline koja mora djelovati zajedno (Plavins, 2002: 3-4).

Razdoblje prije same *Barbarosse* bilo je pogodnije za *Luftwaffe* nego za sovjetsko ratno zrakoplovstvo. Jedan je od glavnih razloga lošije pripremljenosti sovjetskog ratnog zrakoplovstva ležao u Staljinovim čistkama⁷ koje je provodio protiv neprijatelja svojeg režima. Upravo je zbog toga sovjetsko ratno zrakoplovstvo izgubilo tri četvrtine svoga vodstva te je samo vodstvo ostavši u rasulu bilo nespremno za rats dobro organiziranim i dobro uvježbanim *Luftwaffeom*. Međutim, koliko su god te čistke bile pogubne za sovjetsko ratno zrakoplovstvo, u Sovjetskom je Savezu, kako je rečeno ranije, postojala vrlo dobra tehnička osnova za budući razvoj vrlo kvalitetnog zrakoplovstva. Od velike je važnosti bila i potpuna reorganizacija industrijskog sustava i stvaranje Središnjeg instituta za aerodinamiku i hidrodinamiku (TsAGI).⁸ TsAGI je oformio pionir ruskog zrakoplovstva Nikolai Yegorovich Zhukovski u prosincu 1918. godine. Glavna je zadaća tog instituta bila slična zadaći kakvu je imala NACA⁹ u Sjedinjenim Američkim

Državama – istraživanje i razvoj aerodinamike, zrakoplova i zrakoplovnih sustava te okupljanje najvršnjih inženjera i tehničara i revolucionarnih rješenja na jednom mjestu. Mnogi su veliki sovjetski konstruktori i dizajneri iznikli iz tog instituta – prezimena poput Tupolev, Ilyusin, Polikarpov, Yakovlev, Mikoyan, Gurevich, Petlyakov nalaze se u nazivima mnogih sovjetskih zrakoplova, a neki se od njih nalaze u nazivima zrakoplova i dan danas (Jurilj, 2014: 138-139).

3. Sovjetsko ratno zrakoplovstvo tijekom Drugoga svjetskog rata

Hitler je, osim velikog broja kopnenih divizija, na Sovjetski Savez poslao četiri od ukupno pet zračnih flota, a sama je operacija *Barbarossa* započela napadom 30 njemačkih bombardera u zapadnoj Rusiji. Budući da se Staljin oglušio na sva moguća upozorenja, odbio je premjestiti sovjetske zrakoplove istočnije, odnosno u unutrašnjost Rusije. Posljedica te Staljinove odluke bilo je uništenje gotovo 1500 sovjetskih zrakoplova na tlu već nakon prvog dana i više od 4000 nakon prvog tjedna *Barbarosse*. Jedna od najvećih pogrešaka sovjetskih zračnih zapovjednika bila je slanje bombardera bez ikakve lovačke pratnje. Kao takvi, bili su lak plijen za dobro obučene i sada već iskusne njemačke pilote. Zbog takvih teških pogrešaka njemački su lovci nizali pobjede na istočnom bojištu te su lako stjecali status lovačkog asa.¹⁰ Kako su se Nijemci primicali Moskvi, tako su sve više prijetili sovjetskoj industriji, posebice zrakoplovnoj industriji. Kako bi se izbjeglo bombardiranje tvornica, čitava je sovjetska industrija premještena u negostoljubivo okruženje gorja Urala koje je bogato rudama. Preseljenje industrije na Ural dokaz je njemačkih nedostataka na polju strateškog bombardiranja te njihovog fokusiranja na taktičko bombardiranje. Prednost koju su sovjetski zrakoplovi uživali je ta da su bili bolje prilagođeni za rusku zimu. Njemački zrakoplovi nisu dorasli temperaturama debelo ispod ništice i njihova je operativnost znatno

6 Dalje u tekstu *RKKA*.

7 Dugo razdoblje Staljinovih čistki započinje 1934. godine ubojstvom boljševičkog političara Sergeia M. Kirova te je tim potezom Staljin eliminirao svakakvu stvarnu ili potencijalnu oporbu. Prema procjenama nekih političara u čistkama je stradalo od 15 do 30 milijuna ljudi. Tijekom Staljinovih čistki najviše se učvrstio Staljinov kult ličnosti, čime je nadmašio čak i svojeg prethodnika Lenjina.

8 TsAGI – rus. Центральны́й аэрогидродинами́ческий институ́т, Tsentralniy Aerogidrodinamicheskiy Institut. Dalje u tekstu kao TsAGI.

9 National Advisory Committee for Aeronautics. Savjetničko tijelo

koje je djelovalo u Sjedinjenim Američkim Državama od 1915. do 1958. godine kada postaje NASA ili National Aeronautics and Space Administration.

10 Pojam zračni askovanje u Prvome svjetskom ratu. U početku, svaki pilot koji je uspio oboriti najmanje pet neprijateljskih zrakoplova, a što je bilo potvrđeno od neovisnog izvora, proglašavan je asom. Ovaj se kriterij s vremenom mijenjao pa su tako Britanci i Nijemci prihvatili broj osam kao broj potrebnih obaranja kako bi pilot bio proglašen asom. Do današnjih se dana ipak zadržao broj pet kao potreban broj potvrđenih obaranja neprijateljskih letjelica kako bi pilot bio proglašen asom. As je imao još jednu izuzetno važnu ulogu u vrijeme rata. Naime, njihove životne priče i zračne borbe korištene su za podizanje javnog morala.

smanjena. Ratna se sreća polagano počela okretati u korist Sovjeta, koji su počeli iz svojih tvornica izbacivati veliki broj zrakoplova. Ovdje treba spomenuti *MiG-3*, sovjetski presretač za velike visine. Osim toga, treba istaknuti vjerojatno najpoznatiji simbol sovjetskog zračnog otpora, a to je *Ilyushin Il-2 Shturmovik*, jurišni zrakoplov za napad na kopnene ciljeve s malih visina. Taj je zrakoplov bio jednostavan za upravljanje i održavanje, ali je imao vrlo moćno naoružanje i oklop. Njemački su ga vojnici prozvali *Crna smrt*. Također, osim ranije spomenuta dva sovjetska zrakoplova, treba istaknuti i *Yakovlev Yak-3* i *Yak-9*, *Lavochkin La-5*, *La-7* i *La-9* te *Petlyakov Pe-2* (Jurilj, 2014: 140-141.). Sovjetski maršal Georgij Žukov istaknuo je da je Crvena armija u periodu od 1. siječnja 1939. godine do 22. lipnja 1941. godine posjedovala 17 745 zrakoplova, od kojih su 3719 bili novi modeli. Otprilike 50 do 80 posto sovjetskih zrakoplova nisu bili dorasli superiornijim njemačkim zrakoplovima. Stanje sovjetskog ratnog zrakoplovstva od 1940. do početka *Barbarosse* vidljivo je i u sljedećoj tablici te treba primijetiti veliki rast u broju određenih zrakoplova u tom periodu (Plavins, 2002: 20):

Tip zrakoplova	1940. godina	22. lipnja 1941.	Ukupno
Yak-1	64	335	339
MiG-3	20	1289	1309
LaGG-3	-	322	322
Pe-2	2	458	460
Il-2	-	249	249
Ukupno	86	2653	2739

Izvor: Jurijs Plavins, *Soviet Assault aviation 1938.-1945.*, (Maxwell Air Force Base, Alabama, April, 2002.) 20.

Nakon Moskve, Hitler je svoju vojsku okrenuo prema novoj meti, a to je bio naftom bogati Kavkaz. Nafta je bila neophodna Nijemcima koji su imali sve više ozbiljnih logističkih problema s dopremanjem zaliha. Kako bi osigurali prodor prema Kavkazu i osigurali se od mogućih sovjetskih protunapada, napali su Staljingrad. Staljingrad je bio veliki izazov za *Luftwaffe* jer se bojišnica danonoćno pomicala, što je otežavalo pronalazak sletnog mjesta za zrakoplove, a i kada bi zrakoplovi sletjeli, veliki je manjak kamiona otežavao opskrbu zrakoplova gorivom i streljivom. Međutim, veliku ulogu u obrani Staljingrada odigrali su i, već sadaiskusni i kvalitetni, sovjetski piloti te protuzračna obrana raspoređena oko grada u koncentričnim krugovima. Zapovjedništvo nad sovjetskim ratnim zrakoplovstvom preuzima general Alexander Alexandrovich Novikov,¹¹ koji je nakon Staljingrada

započeo veliku ofenzivu protiv *Luftwaffe*. Nakon bitke kod Staljingrada cijeli se rat na istoku okrenuo u korist Crvene armije, koja je u tom trenutku imala ogromnu psihološku nadmoć. Njemačka je vojska ipak još jednom pokušala preuzeti inicijativu na istočnom bojištu operacijom *Zitadelle* koja je svoj vrhunac doživjela u bitci kod Kurska. Rezultat bitke kod Kurska ne može se ocijeniti ničijom pobjedom jer su obje vojske imale poprilične gubitke, no Njemačka je u toj bitki izgubila razmjerno više mašinerije i ljudstva što je rezultiralo nastavkom sovjetskog pritiskanja Nijemaca. U ljeto Sovjetska je vojska pokrenula operaciju *Bagratiion* i time oslobodila veliku većinu sovjetskog teritorija i gotovo u potpunosti uništila njemačku grupu armiju Centar. Kako se rat postupno bližio kraju, Nijemci su potisnuti prema Berlinu, a tako je i *Luftwaffe* sve više propadao. Pobjeda Sovjeta na istočnom bojištu posljedica je velike prilagodljivosti ljudstva i ogromnog ljudskog potencijala. Naravno, tu spadaju i oštra ruska zima te rastegnutost logističkih i opskrbnih pravaca njemačke vojske. Kao posljedica sovjetske pobjede u Drugome svjetskom ratu, sovjetske su zračne snage, kao i ostali rodovi vojske, doživjeli potpuni preporod te postale jedna od najmoćnijih sila na svijetu čija će se dominacija nastaviti u Hladnom ratu, ali i nakon njega (Jurilj, 2014: 142-143).

4. Formiranje Noćnih vještica

Društveno je mnijenje da je Drugi svjetski rat prvi ratni sukob u kojem su žene aktivno sudjelovale u ratnim događanjima, no to nije točno. Žene-ratnice spominju se još u staroegipatskim zapisima, a Herodot spominje žene-ratnice koje su bile pod zapovjedništvom kraljice Mirene. U Rusiji se žene u ratnim događanjima pojavljuju još iz vremena napoleonskih ratova kada je Nadežda Durova, prurušena u muškarca, predvodila konjicu u pobjedi nad Francuzima, za koju je, kada je car Aleksandar saznao da se radi o ženi, kasnije dobila i orden Križa svetog Georgija. U Prvom svjetskom ratu na strani Rusije borilo se oko 400 žena, no kada je došlo do otvorene revolucije u Rusiji žene su počele uzimati oružja i počele se boriti za revoluciju. Ovdje treba izdvojiti Mariju Bočkarevu, koja je bila zapovjednica *Prve ruske ženske bojne smrti*, jedne od mnogih isključivo ženskih postrojbi. Revolucija je samo još više potaknula žene da se uključe u borbu za svoju zemlju, ali i za svoja prava, tako da se do kraja građanskog rata u Rusiji, samo u boljševičkim redovima, borilo oko 66 000 žena koje su se za borbu prijavile dobrovoljno (2). Osim Oktobarske revolucije, koja je ženama omogućila da steknu političku jednakost, i socijalističke reforme došlo je i do jačanja civilnog zrakoplovstva u Sovjetskom Savezu prije Drugoga svjetskog rata. U međuratnom razdoblju žene su sve više počele raditi u industrijskim pogonima, čak su

11 Punog imena Aleksandar Aleksandrovič Novikov (rus. Алекса́ндр Алекса́ндрович Но́виков).

imale jednaku plaću kao muškarci, a vlast je počela poticati ljude da se u što većem broju jave u civilno zrakoplovstvo. U toj je jednakosti i industrijalizaciji sovjetska vlada vidjela svoju moć. Do 1939. godine sovjetske su žene držale mnogo zrakoplovnih rekorda. Međutim, iako su na papiru bile jednake muškarcima, javno mnijenje nije moglo tako lako biti promijenjeno što je dovelo do zanemarivanja žena u ratnom zrakoplovstvu, ali i u ostalim vještinama koje bi svaki sovjetski pilot trebao znati. Međutim, neke su žene uspjele steći takvo obrazovanje jer su zapovjednici koji su ih trenirali morali ispuniti kvotu koju je postavila sovjetska vlast. Kada su došle u vojsku, muškarci ih nisu odmah prihvatili, no kada su shvatili da se i žene mogu boriti kao i oni, stekle su njihovo poštovanje (Vaughan, 2017: 4).

Među svim tim ženama treba izdvojiti njih tri koje su se svojim izvanrednim pothvatima istaknule, kako u civilnom, tako i u ratnom zrakoplovstvu. Posebice zbog toga što su sa 24. na 25. rujna 1938. zrakoplovom nazvanim *Rodina* iz Moskve do ruskog Dalekog istoka stigle za 26 sati i 29 minuta, leteći neprekidno više od 6000 kilometara. Za taj su opasni pothvat sve tri odlikovane najvećim odlikovanjem – ordenom *Heroja Sovjetskog Saveza*. Time su postale prve žene odlikovane tim ordenom, čime su postale veliki uzor ostalim mladim djevojkama (2). Prva od njih je Valentina Grizodubova, koja je za vrijeme Drugoga svjetskog rata postala zapovjednica zračne bombardersko-transportne pukovnije. Nadalje, bila je jedina žena u sovjetskom zrakoplovstvu koja je postala zapovjednica zračne pukovnije u kojoj su bili isključivo muškarci, gdje je zauzela svojevrstu majčinsku ulogu. Druga od njih je Polina Osipenko, koja je odrasla na farmi pored Azovskog mora te počela raditi u kantini jedne pilotske škole gdje je konstantno zapitkivala ravnatelja da ju primi u školu. Prije Drugoga svjetskog rata letjela je u nekoliko eskadra lovaca te je s vremenom postala i zapovjednica. Međutim, nikada nije dobila priliku boriti se protiv nacista jer je poginula u padu zrakoplova u svibnju 1939. godine, zajedno s kopilotom Anatolyem Serovom. Budući da je uživala veliki ugled, sam je Staljin bio jedan od nosača njenog lijesa na njenom sprovodu (D'Alessio, 2015: 11). Posljednja je Marina Raskova, vjerojatno i najpoznatija od svih njih, bila poznata po nadimku *Sovjetska Amelia Earhart* (1). U djetinjstvu se bavila opernim pjevanjem, dok ju bolest nije u tome spriječila. Studirala je kemiju i navigaciju te postala prva žena s diplomom zračnog navigatora 1934. godine. Jedno je vrijeme radila kao instruktor leta na moskovskoj akademiji, gdje su ju njeni muški kolege diskriminirali, no ubrzo je stekla njihovo poštovanje zbog svoje iznimne letačke vještine, inteligencije i napornog rada. Nedugo nakon toga akademija ju je poslala u Središnji zračni klub u Moskvi na instrukcije leta te je već 1935. godine dobila

dozvolu za letenje i samostalno letjela. Zanimljivo je da su krajem 1930-ih sovjetske pilotkinje činile trećinu svih treniranih pilota u Sovjetskom Savezu, što pokazuje da su se žene, vođene pothvatom triju ranije spomenutih žena, sve više počele zanimati za zrakoplovstvo (Nowaki, 2015: 57).

Upravo je Marina Raskova bila ta koja je inzistirala na kreiranju posebnih isključivo ženskih zrakoplovnih pukovnja da se bore u Drugome svjetskom ratu protiv njemačkog okupatora. Za razliku od američkih i britanskih žena koje su zauzimale mjesta muškaraca u tvornicama, sovjetske su se žene željele aktivno uključiti u borbu protiv neprijatelja (Pennington, 2014: 59). Unatoč velikom manjku zrakoplova i jako puno vojno sposobnih muškaraca, Staljin je 8. listopada 1941. godine dao naredbu br. 0099 *O aktiviranju ženskih zrakoplovnih pukovnja u zrakoplovnim snagama Crvene armije*, čime je omogućio stvaranje tri isključivo ženske letačke pukovnije, koje su trebale biti pod zapovjedništvom 122. zračne grupe, koja se trebala formirati do 1. prosinca iste godine. Te su tri letačke pukovnije trebale biti pod zapovjedništvom Marine Raskove, koja je već dosegla rang majora u sovjetskoj vojsci. Budući da je uživala veliki ugled, prijateljela je sa samim Staljinom, ali i ostalim visokim sovjetskim partijskim dužnosnicima, što je umnogome pomoglo u osnivanju tih triju letačkih pukovnja. Veliki je broj pisama pristizao Staljinu, Komsomolu¹² i Raskovoj, u kojima su sovjetske žene izražavale želju za borbom protiv nacista. Nijemci su tada smatrali da su Sovjeti tu odluku donijeli iz očaja, no Centralni komitet Komsomola opravdavao je novačenje žena u vojsku zbog jako velikog broja dobrovoljki, a i to je novačenje zasigurno Sovjetima poslužilo kao dobro sredstvo propagande. Tri ženske letačke pukovnije bile su: 586. lovačka pukovnja,¹³ 587. bombarderska pukovnja¹⁴ i 588. noćna bombarderska pukovnja,¹⁵ od kojih će ova potonja postati poznata po nadimku *Noćne vještice*, no valja naglasiti da su se u prve dvije pukovnije tijekom rata uključili i muškarci, tako da je samo ova posljednja ostala isključivo ženska (Vaughan, 2017: 6). Također, u 588. noćnoj bombarderskoj pukovnji vladala je najveća kohezija među njezinim borcima, ali postajalo je i veliko poštovanje prema zapovjednici

12 Komsomol (ruski Комсомол) skraćena je od ruskog Коммунистический союз молодежи (Коммунистический союз молодежи, hrvatski: Komunistička omladinska organizacija). To je bila organizacija za mladež Sovjetskog Saveza te je predstavljala mladež same partije.

13 Kasnije je ta pukovnja integrirana u 270. bombardersku pukovniju koja je bila dijelom 8 zračne vojske.

14 Kasnije je preimenovana u 125. bombardersku pukovniju.

15 Kasnije je preimenovana u 46. noćnu bombardersku pukovniju.

tog puka, Evdokiji Davydovni Bershanskayi (Leigh Bhuvasorakul, 2004: 26). Nadalje, ova je posljednja, nakon što je preimenovana, uvela vlastiti program za treniranje pilotkinja, a Irina Rakobolskaja je takav program objasnila ovako: „Pretvarali smo navigatore u pilote, trenirali smo navigatore iz redova mehaničara, a nove djevojke koje su tek stizale na bojište, one su bile puškarice. Budući da smo letjele samo po noći, treninzi i pripreme su trajale cijeli dan“ (Pennington, 2014: 61).¹⁶

Marina Raskova poznata pod nazivom „Sovjetska Amelia Earhart“. Na slici je prikazana poštanska marka s njezinim likom u uniformi majora sovjetskog ratnog zrakoplovstva.

5. Pripreme i odlazak na bojište

Sve mlade pilotkinje koje su se javile u sovjetsku vojsku trenirale su na zrakoplovu *U-2*,¹⁷ koji je primarno služio kao civilni zrakoplov te je umnogome korišten i u poljoprivrednim djelatnostima te je dobio nadimak *Kukuruznik*. Taj je vrlo jednostavan zrakoplov sagrađen od šperploče i platna, što ga je činilo vrlo jeftinim za proizvodnju, a bilo ga je lako održavati i relativno lako naučiti letjeti na njemu. Na početku *Barbarosse* korišten je za prijevoz streljiva, evakuaciju ranjenika i prijevoz pisama i ostalih pošiljaka. Iako primarno nije zamišljen za ratne situacije, zalaganjem Marine Raskove taj će zrakoplov biti ključan u treniranju budućih *Noćnih vještica*, ali i za sam tijek Drugoga svjetskog rata. Djevojke koje su se prijavljivale Marini Raskovoj mahom su bile članice raznih civilnih zrakoplovnih klubova te su počele

marljivo učiti letjeti na zrakoplovima *U-2*. Odore koje su nosile nisu bile odmah načinjene za njih, već su rađene od rabljenih muških odora (2). Trening koji su prolazile bio je iznimno zahtjevan i težak što je rezultiralo činjenicom da su dvije posade poginule. U slučaju pilotkinja, one su morale u nekoliko mjeseci naučiti ono što piloti inače uče oko tri godine jer su takve uvjete diktirali uvjeti na bojišnici. Raskova je željela od djevojaka koje su se prijavile načiniti vrlo vješte pilotkinje te ih je često budila usred noći radi raznih vježbi kako bi ih pripremila za uvjete na bojišnici (Nowaki, 2015: 57). Također, Marina Raskova intervjuirala je svaku pilotkinju, kako bi utvrdila da nema nikakvih obiteljskih veza koje bi mogle ugroziti njezinu učinkovitost na bojištu (Vaughan, 2017: 6). Budući da je zrakoplov *U-2* bio načinjen od šperploče i platna, imao je nekoliko prednosti u odnosu na ostale metalne zrakoplove. Primjerice, sovjetski zrakoplov *TB-3* bio je sačinjen od legure koja je izrađena od magnezija, što je značilo da je bio potreban samo jedan pravi pogodak i zrakoplov bi izgorio u sekundi. Također, *Luftwaffe* je sve svoje zrakoplove opremila radiolokacijskim stanicama, što je značilo da su mogli locirati sovjetske zrakoplove i po noći. Zrakoplov *U-2* zbog svog je materijala bio nevidljiv njemačkim radarima i zrakoplovima, a zbog svoje veličine i veličine svog motora mogao je letjeti vrlo nisko i uz minimalnu toplinsku emisiju. Budući da je mogao letjeti vrlo nisko bio je i vrlo precizan u bombardiranju neprijateljskih položaja. Glavni zadatak *Noćnih vještica* bilo je uništavanje taktičkih meta u blizini bojišnice, poput skladišta oružja, streljiva, opreme, mostova, komunikacijskih centara itd., no ponekad je ta pukovnija korištena za dobavu streljiva i dobavu opreme vojnicima na prvoj liniji bojišta (2). Cilj ovakvog zadatka bilo je stvaranje kaosa i straha u njemačkoj vojsci, konstantno ih držeći u neizvjesnosti od bombardiranja, što je utjecalo i na spavanje njemačkih vojnika. Upravo su ti njemački vojnici kreirali razne mitove o pilotkinjama. Jednog od njih spomenula je i pilotkinja Nadežda Popova, u kojemu su *Noćnim vješticama* ubrizgane nekakve kemikalije koje su im davale nadnaravne sposobnosti, odnosno poboljšan vid. Također, ti su njemački vojnici zaslužni za nadimak 588. noćne bombarderske pukovnije, koju su prozvali *Nachthexen*, odnosno *Noćne vještice*,¹⁸ zbog njihove tehnike jedrenja po zraku koja ih je podsjećala na vještice na metlama (Nowaki, 2015: 57).

¹⁶ Slobodan prijevod autora. U originalu: „We turned navigators into pilots, trained new navigators from among the mechanics, and made armorers of the girl-volunteers who were just arriving at the front. ... The regiment flew combat missions at night, and the training groups worked during the day.“

¹⁷ Godine 1944. preimenovan je u *Po-2*.

¹⁸ Ipak treba zamijetiti da je naziv *Noćne vještice* popularizirao Bruce Myles 1981. godine svojom knjigom *Night Witches*, odnosno *Noćne vještice*. Nadalje, one su privukle veću pažnju javnosti 2013. godine smrću Nadežde Popove, nakon čega su napisani razni novinski članci upravo o *Noćnim vješticama*.

Sovjetski zrakoplov U-2, kasnije preimenovan u Po-2 na kojem su Noćne vještice trenirale i s kojim su odlazile u borbu

Treba primijetiti da su *Noćne vještice* letjele preko 24 tisuće borbenih misija od svibnja 1942. godine do svibnja 1945. godine, od Staljingrada i obala Crnog mora pa sve do Varšave i Berlina (Pennington, 2014: 60), a 22. prosinca 1944. godine oborile su rekord za najviše borbenih zadaća u jednoj noći, njih čak 324 (Vaughan, 2017: 10). Uvjerljiva je rekorderka s najviše odradenih borbenih misija ranije spomenuta Nadežda Popova, koja je uspješno odradila čak 852 borbene zadaće, od čega 18 u samo jednoj noći. Ovakve brojke zasigurno govore o izrazito velikoj učinkovitosti *Noćnih vještica*. Njemački su se vojnici tijekom noći bojali zapaliti cigaretu jer su tako lako mogli postati njihova meta. O njihovoj učinkovitosti i poštovanju govori i činjenica da je njemačko vrhovno zapovjedništvo izdavalo prestižno odlikovanje Željezni križ za bilo kojeg njemačkog vojnika koji je uspješno srušio zrakoplov *Noćnih vještica* (1). *Noćne vještice* sijale su strah i trepet među njemačkim vojnicima, o čemu svjedoči i pismo jednog njemačkog vojnika: „Draga Martha, pored svega ruski noćni letovi iscrpljuju nas. Prošle noći nekoliko mojih suboraca koji su spavali u šatoru do mene ranjeni su. Noću se bojimo pušiti kako nas ne bi opazili iz zraka“ (2).

Nakon svih rigoroznih treninga pukovnika *Noćnih vještica* dodijeljena je zapovjedniku Dimitrii D. Popovu i njegovoj 218. noćnoj bombarderskoj diviziji četvrte zračne vojske. Kada ih je Popov primio samo je sarkastično prokomentirao: „Dobio sam 112 malih princeza. Što bih ja trebao raditi s njima?“, tako da im Popov nije odmah dopustio da lete, već ih je poslao na dodatne treninge (Vaughan, 2017: 8). Na prvi su borbeni zadatak morale čekati do 8. lipnja 1942. godine. Meta je napada bilo sjedište jedne njemačke divizije prema kojoj su krenule s tri zrakoplova. Napad je bio uspješan jer je sjedište uništeno, no jedan od zrakoplova bio je izgubljen (2). Nekoliko

se godina nakon tog napada saznalo da su pilotkinja i navigatorica srušene od strane njemačke protuzračne obrane te da su ih pokopali seljani koji su ih pronašli. Irina Sebrova je prokomentirala prisjećajući se tog događaja: „Tek smo tada shvatili da smo na bojištu. Bez zezanja i šala, to je bio vrlo ozbiljan posao, tada smo shvatili kakav težak posao treba obaviti“ (Vaughan, 2017: 9).¹⁹

6. Noćne vještice u posljednjim godinama rata

Sovjetska je pilotkinja Irina Rakobolskaja vjerojatno najbolje opisala uvjete u kojima su *Noćne vještice* morale letjeti i obavljati svoje misije: „Bilo je veoma teško naći metu noću, a još je bilo teže noću naći vlastitu sletnu stazu. Kako smo je pronalazili? Ne znam, ali pronalazili smo je“ (2). *Noćne vještice* su se počele isticati od 25. listopada 1942. godine, kada je nekoliko eskadra napalo zračnu luku Armavir na poluotoku Kerč i uspješno uništilo cisternu goriva te šest njemačkih bombardera *Junkers Ju-88* i *Heinkel He-111*. Nakon te uspješne akcije čak je pet *Noćnih vještica* primilo orden *Heroja Sovjetskog Saveza*, najveći orden u sovjetskoj vojsci. Do kraja Drugoga svjetskog rata čak 23 pripadnice te pukovnije primile su orden *Heroja Sovjetskog Saveza*, pet njih posthumno. Jedna je od njih već nekoliko puta spominjana, Nadežda Popova, koja se prisjećala svojih letova po zimskom vremenu: „Kada bismo letjele zimi smrznule bi nam se noge u čizmama, ali mi smo nastavljale letjeti“ (2), što opet govori o hrabrosti sovjetskih pilotkinja. Zimsko je vrijeme bilo veoma teško i zahtjevno za *Noćne vještice*. Izuzev žestoke ruske zime, zimske su noći duže nego ljeti, što je značilo i puno više letova za pilotkinje. O samim uvjetima u kojima su se *Noćne vještice* borile govorile su i same pilotkinje pa je tako natporučnica Nina Raspopova rekla: „Početkom rata, dok smo bili u fazi povlačenja, vodile smo veoma ozbiljne bitke. Bombardirale smo neprijatelja, a oni su napredovali veoma brzo. U tim okolnostima uvijek smo bile u strahu nakon završetka našeg borbenog zadatka jer kada bi slijetale nikada nismo znale je li sletna staza u njemačkim ili sovjetskim rukama. Situaciju je otežavalo to što je U-2 bio primitivan zrakoplov bez vlastite učinkovite obrane, a komunikacijska oprema nije postojala. Uz to nismo imale padobrane, a zrakoplov je imao samo osnovne instrumente“ (2). Padobrani su u pukovniju uvedeni tek 1944. godine. Osim toga, već spomenuta Irina Rakobolskaja rekla je: „Za našu pukovniju nisu pravljene aerodromi

19 Slobodan prijevod autora. U originalu: „Only then did we realize we were at the Front. No jokes, no kidding, this was a very serious job now we understood what a difficult job we had to do.“

Grupna fotografija nekoliko članica 588. noćne bombarderske pukovnije. Sve su žene na slici odlikovane ordenom Heroj Sovjetskog Saveza. S lijeva na desno to su: Tanya Makarova, Vera Belik, Polina Gelman, Yekaterina Ryabova, Yevdokiya Nikulina i Nadežda Popova.

uopće, mi smo koristile polja. Kada smo napredovali kroz Poljsku to je predstavljalo problem jer su polja bila veoma blatna i naš zrakoplov nije mogao uzletjeti – kotači bi se zaglavili u blatu. Ni cisterne s gorivom, također, se nisu mogle kretati kroz blato. Uzele smo komade drvene ograde i položile ih na tlo kako bi napravili uzletišta“ (2). Osim velike hrabrosti tih sovjetskih pilotkinja, odlikovala ih je i velika snalažljivost, domišljatost i prilagođavanje svim mogućim uvjetima na svim bojištima na kojima su se našle tijekom Drugoga svjetskog rata. Što se tiče taktika koje su *Noćne vještice* koristile, treba spomenuti taktiku koju su sovjeti nazvali *bombardersko maltretiranje* što bi značilo neprestano napadanje iste mete u pravilnim intervalima. Korištenje takve taktike komentirala je Irina Rakobolskaja: „Mete i mjesta gdje su se nalazili ljudi bili su bombardirani svakih pet minuta. Jedan mali zrakoplov može baciti samo 200 kg bombi. Nije riječ o tonama ili o desetinama tona, ali ih može baciti odmah. I nakon pet minuta ponovno. I nakon pet minuta po treći put. I tako cijele noći do zore. Bila je to vrlo dobro organizirana noćna mora!“ (2)

Kako je vrijeme odmicalo sovjetske su pilotkinje počele privlačiti pažnju ne samo Nijemaca, već i

Amerikanaca, posebice američkih medija koji spominju da su „dvije sovjetske pilotkinje uspješno srušile njemačkog Messerschmitta dok su patrolirale nebom. Te dvije pilotkinje su Zinaida Olkova i Olga Yakovleva.“²⁰ Takvi prizori rušenja njemačkih lovačkih zrakoplova nisu bili toliko rijetki. Njemački su piloti bili obučeni za borbu protiv brzih zrakoplova te su jako teško razrađivali svoje planove napada protiv sovjetskih zrakoplova koji su dostizali brzinu od 100 km/h. Osim toga, niska brzina sovjetskih zrakoplova omogućavala je njihovim pilotkinjama vrlo veliku mogućnost manevriranja. Nijemci su odustali od lovačkih zrakoplova pa su na njih poslali svoje teške bombardere *Heinkel He-111*, no rezultati su bili razočaravajući. Nakon toga odlučili su poslati svoje teške lovačke zrakoplove *Messerschmitt Bf-110*. Njemačka protuzračna obrana također nije imala previše sreće u rušenju malih zrakoplova *Noćnih vještica*, a to je najbolje nakon Drugoga svjetskog

²⁰ Slobodan prijevod autora. U originalu: „Two soviet women pilots shot down a German Messerschmitt fighter encountered while they were on patrol, radio Moscow said Friday. They were Zinaida Olkova and Olga Yakovleva.“ *Nebraska State Journal*, Lincoln, Nebraska, 15. svibnja 1943., 1.

rata prokomentirala sovjetska navigatorica Olga Jakovljeva: „Stvar je bila u tome da je njihova programirana visina eksplozije bila previsoka. Pucali su iznad nas. Puno puta zrakoplov bi se vratio s rupama, ali meci bi eksplodirali negdje iznad njega. Razumijete li me? Protuzračni topovi nisu bili tako opasni za nas. Strojnice su druga priča, ali ne protuzračni topovi. Samo ako bi pogodili motor, ali to je tada druga priča naravno“ (2). Ipak njemačka se taktika korištenja teških lovačkih zrakoplova u nekim slučajevima isplatila. O tome svjedoči činjenica da su 1. kolovoza 1943. godine *Noćne vještice* izgubile čak četiri posade iznad grada Kubana, a pogodio ih je upravo njemački teški lovački zrakoplov. Vješti bi njemački pilot svaki put uspio doći ispod trupa zrakoplova i oboriti ga pri čemu bi se on zapalio, tako da je u samo jednoj noći čak osam djevojaka izgubilo život. Nekoliko mjeseci prije toga tu je žensku bombardersku pukovnicu snašla velika tragedija jer je njihova začetnica Marina Raskova, nesretnim slučajem poginula. Nije ju oborio njemački pilot, već majka priroda. Naime, na putu prema Staljingradu uletjela je u veliku oluju koja je zaslijepila posadu zrakoplova i zaletjela se u brdo. Pokopana je sa svim počastima, a njezin je pepeo pokopan u Kremlju. Čak su deset dana nakon njezine smrti novine pisale o njoj i slavile ju kao narodnu junakinju. Zanimljivo je da je Raskova uživala veliki ugled i izvan Sovjetskog Saveza, a još je zanimljivije da je taj ugled uživala u SAD-u, gdje je jedan opskrbni brod nazvan po njoj (2). *Noćne vještice* su Drugi svjetski rat završile u travnju i svibnju 1945. godine u bitkama kod rijeke Odre, a prije toga odigrale su veliku ulogu u sovjetskom osvajanju Gdanjska (Vaughan, 2017: 12). Unatoč velikim uspjesima i odlikovanjima, *Noćne vještice* su raspuštene u jesen 1945. godine i veliki broj njihovog osoblja otpušten je iz vojske. Crvena armija nije namjeravala učiniti nikakve napore kako bi ostavila žene u svojim redovima. Prema nekim izvorima izostavljene su iz pobjedničke parade u Moskvi jer su njihovi zrakoplovi bili prespori. No, bilo kako bilo, Sovjetski je Savez bio prva zemlja na svijetu koja je novačila pilotkinje te je time utro put mnogim zemljama u 21. stoljeću, u čijim se vojskama mogu pronaći žene u svim granama vojske (Vaughan, 2017: 21.-22).

7. Zaključak

Operacija *Barbarossa* je označila početak nove epohe, ne samo u povijesti Sovjetskog Saveza, već i u svjetskoj povijesti. Kršenjem Molotov-Ribbentrop pakta Hitler je učinio veliku pogrešku koja će za posljedicu imati slom Njemačke. Sovjeti su u Drugi svjetski rat ušli poprilično nespremni, a to posebice vrijedi za njihovo ratno zrakoplovstvo, koje je u prvim tjednima rata gotovo uništeno. Međutim, kako je vrijeme sve više odmicalo, sovjetska je

industrija preselila na Ural te je počela proizvoditi sve više i više zrakoplova. Budući da je broj žrtava na sovjetskoj strani svaki dan bio sve veći, Marina se Raskova odlučila zauzeti kod Staljina za osnivanje tri ženske letačke pukovnije te je u tom svom naumu i uspjela. Brojne su se mlade djevojke željele prijaviti u ratno zrakoplovstvo kako bi pomogle svojim sunarodnjacima u obrani svoje zemlje. Svaki su dan morale prolaziti rigorozne treninge kako bi postale što bolje pilotkinje. Od sve tri letačke pukovnije najbolja je bila 588. noćna bombarderska pukovnica, koja je kasnije postala poznata pod nazivom *Noćne vještice*. Žene koje su se borile u toj pukovnici bile su hrabre, domišljate, neumorne i neustrašive. U prvim su im se mjesecima na bojištu njihovi muški kolege smijali i diskriminirali ih, no kada su uvidjeli da svoj posao odrađuju kao i oni, čak i bolje, stekle su njihovo puno poštovanje. Tijekom Drugoga svjetskog rata djelovale su duž čitavog bojišta, od Staljingrada i Krima pa sve do Gdanjska i rijeke Odre. Taktika koju su *Noćne vještice* koristile bila je taktika bombarderskog maltretiranja koju slobodno možemo opisati kao vrstu zračnog gerilskog ratovanja. Unatoč velikim uspjesima koje su *Noćne vještice* postigle u Drugome svjetskom ratu, u velikoj su mjeri ti njihovi uspjesi u Sovjetskom Savezu ostali zaboravljeni, no treba istaknuti činjenicu da je Sovjetski Savez dopustio pilotkinjama da se bore protiv nacista i time postao prva država koja je to učinila.

Summary

Night Witches – the Forgotten Soviet Heroines of World War II

The Soviet Union entered the Second World War underprepared. The entire army was devastated by Stalin's continuous purges. When the war broke out, most of the Soviet aircraft were destroyed while still stationed in the hangars. It took The Soviet Union a few months to recuperate from the initial shock and to set up its industry again, after which it began producing a larger number of functional aircraft. It was during this period of reconstruction that women actively began to contribute to the war by working in the Soviet factories, but some of them strived to do more. Among these women was Marina Raskova, credited with founding several Soviet women's flying regiments during the Second World War. After a brief introductory contextualization of the start of Operation Barbarossa and the description of the Soviet aviation before and during the Second World War, this paper will deal in detail with the 588th Night Bomber Regiment, nicknamed the Night Witches (die Nachthexen) by the German army.

Keywords: The Second World War, Operation Barbarossa, Soviet Air Force, Night Witches, regiment, women

8. Popis literature

1. D'Alessio, Diandra, 2015. *For Uncle Sam and Mother Russia: WASPs and Soviet Airwomen Finding their Wings, Friendship and Love during World War II*, Concordia University, Montreal.
2. Jurilj, Ivan, 2014. *Avijacija i avion*, Svjetska povijest, Zagreb.
3. Leigh Bhuvasorakul, Jessica, 2004. *Unit Cohesion Among the Three Soviet Women's Air Regiments during World War II*, The Florida State University, Tallahassee.
4. Nowaki, Rochelle, 2015. *Nachtexen: Soviet Female Pilots in WWII*, University of Hawai'i at Hilo, Hilo, Hohonu.
5. Pennington, Reina, 2014. *Not just Night Witches*, Air Force Magazine, Arlington.
6. Plavins, Jurijs, 2002. *Soviet Assault aviation 1938.-1945*, Maxwell Air Force Base, Alabama.
7. Price, Alfred, 1977. *Hitlerova avijacija*, Alfa, Zagreb.
8. Service, Robert 2014. *Povijest suvremene Rusije*, Sandorf, Zagreb.
9. Shirer, William L., 1977. *Uspon i pad Trećeg Reicha*, Znanje, Zagreb.
10. Spajić, Hrvoje, 2005. *Waffen SS u pohodu na istok (1941.-1942.)*, History info, god. 1, br. 5, Zagreb,
11. Sulzberger, C. L., 1971. *Drugi svjetski rat*, Mladost, Zagreb.
12. Vaughan, Yasmine L., 2017. *Bomb-Dropping Bombshells: An Analysis of the Motivations and Accomplishments of the All-Female 46th Toman Guards Bomber Aviation Regiment*, James Madison University, Harrisonburg.
13. Wołoszański, Boguslaw, 2013. *To okrutno stoljeće*, Profil, Zagreb.

Internetski izvori

1. Ruiz, Gisely, 2019. *The Night Witches: The All-Female World War II Squadron That Terrified The Nazis*, All That's Interesting, <https://allthatsinteresting.com/night-witches-ww2> (2.10.2019.)
2. *Noćne vještice*, Povijest svijeta – Druga strana povijesti, http://povijest-svijeta.orgfree.com/nocne_vjestice.html (2.10.2019.)

Novinski izvori

1. *Nebraska State Journal*, Lincoln, Nebraska, 15. svibnja 1943.